18. rocznica śmierci Jana Nowaka Jeziorańskiego – legendarnego kuriera z Warszawy

Data publikacji 20.01.2023

Jan Nowak Jeziorański to cichociemny, uczestnik wojny obronnej w 1939 r. i powstania warszawskiego. Jako kurier Komendanta Głównego AK i jego łącznik z londyńskim rządem RP, odbył pięć wypraw na trasie Warszawa-Londyn. Po wojnie, jako dziennikarz, pisarz i publicysta kierował Rozgłośnią Polską Radia Wolna Europa. Kiedy zamieszkał w Stanach Zjednoczonych stał się rzecznikiem spraw polskich m.in jako dyrektor Kongresu Polonii Amerykańskiej. W latach 90. prowadził lobbing na rzecz wejścia Polski do NATO. Do ojczyzny na stałe powrócił w 2002 r.

Jan Nowak Jeziorański (właśc. Zdzisław Antoni Jeziorański) urodził się 2 października 1914 r. w Berlinie. Po ukończeniu studiów ekonomicznych w 1936 r. był starszym asystentem w katedrze ekonomiki Uniwersytetu w Poznaniu. W 1937 r. ukończył Szkołę Podchorążych Rezerwy Artylerii im. Marcina Kątskiego i został skierowany do odbycia dalszej służby wojskowej w 2. Dywizjonie Artylerii Konnej im. gen. Józefa Sowińskiego. Jako bombardier podchorąży artylerii, w 1939 r. został wzięty do niewoli przez Niemców na Wołyniu.

Jan Nowak Jeziorański, zdjęcie z zasobu Narodowego Archiwum Cyfrowego

Po ucieczce z niewoli od 1940 r. działał w podziemiu, a od 1941 r. w ZWZ (przemianowanym w 1942 r. na Armię Krajową). Brał udział w Akcji „N” – zakonspirowanej komórce rozprowadzającej materiały propagandowe, których celem było obniżenie morale żołnierzy niemieckich.

W 1943 r. zgłosił się, jako ochotnik, na funkcję kuriera AK do władz polskich poza krajem. Pod przybranym nazwiskiem Jan Kwiatkowski został wysłany do Poselstwa Polskiego w Sztokholmie. Po przekazaniu poczty wrócił do kraju. Po sukcesie tej wyprawy powierzono mu znacznie poważniejszą funkcję - jako emisariusz miał dotrzeć do rządu RP w Londynie. Następnie jako emisariusz Armii Krajowej zyskał przydomek Kurier z Warszawy. Używał wówczas fałszywych dokumentów, w których występowało nazwisko Jan Nowak.

Podczas powstania warszawskiego wziął ślub z Jadwigą Wolską, łączniczką „Gretą". Ich ślub został odprawiony w przerwie między pogrzebami. Trwał zaledwie siedem minut. Jadwiga Nowak-Jeziorańska zmarła w 1999 r. w Stanach Zjednoczonych.

Po wojnie Jan Nowak Jeziorański pozostał na Zachodzie. Mieszkał w Londynie, Monachium i Waszyngtonie. W latach 1948–1951 pracował w redakcji polskiej brytyjskiej rozgłośni BBC. Jego działalność w Wielkiej Brytanii pomogła w uświadomieniu zachodniej opinii publicznej o skali zbrodni hitlerowskich na terenie Polski. Pracował wówczas dla BBC w Sekcji Polskiej.

Pod koniec 1951 r. podjął się kierowania Rozgłośnią Polską Radia Wolna Europa. Pierwsza jej audycja została nadana do kraju 3 maja 1952 r. W latach PRL Radio Wolna Europa było nazywane „głosem wolnej Polski", łamało bowiem monopol informacyjny władz komunistycznych. Budziło tęsknotę za wolnością i dostarczało słuchaczom wiadomości, których próżno było szukać w reżimowych mediach. W 1954 r. na antenie zagościły słynne do dziś audycje „Za kulisami partii i bezpieki" Józefa Światły – byłego wysokiego funkcjonariusza Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego, który po ucieczce na Zachód opowiadał o kulisach aparatu terroru w PRL i prawdziwym życiu elit komunistycznych. Z redakcją kontaktowało się także wiele osób mieszkających w Polsce. Przekazywały one informacje zza żelaznej kurtyny, mimo że za współpracę z RWE groziło więzienie.

Rozgłośnią Polską RWE kierował nieprzerwanie do 1 stycznia 1976 r., kiedy to zastąpił go Zygmunt Michałowski. Po odejściu z RWE przez 20 lat działał w Kongresie Polonii Amerykańskiej (dyrektor krajowy 1980–1996), był też konsultantem Narodowej Rady Bezpieczeństwa USA. Przez wiele lat był aktywny na forach polonijnych, a dzięki znaczącym wpływom w elitach władzy USA odegrał istotną rolę w przyjęciu Polski do NATO.

Po raz pierwszy po wojnie przyjechał do Polski w sierpniu 1989 r. na zaproszenie Lecha Wałęsy. Potem już regularnie odwiedzał kraj, aż do stałego zamieszkania w Polsce w 2002. Przez cały okres pobytu w Polsce, podobnie jak na emigracji, był zaangażowany aktywnie w działalność polityczną. Zmarł 20 stycznia 2005 r. w Warszawie. Został pochowany w

rodzinnym grobie Jeziorańskich na Powązkach.

***

W 2007 r. IPN wydał książkę pt. „Monachijska menażeria”. Walka z Radiem Wolna Europa 1950–1989 autora Pawła Machcewicza. Zapraszamy również do odsłuchania audycji Radia Wolna Europa pod poniższym linkiem.

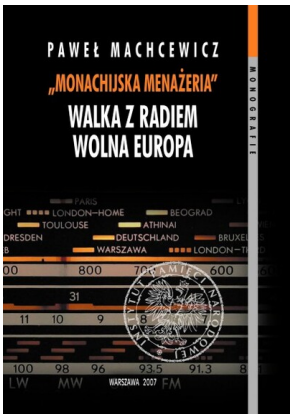

W 2018 r. IPN wydał książkę pt. „Archiwalia do dziejów polskiej emigracji politycznej z lat 1939-1990” pod red. Sławomira Łukasiewicza, Mariusza Olczaka. Badania nad polską emigracją polityczną okresu zimnej wojny, której początki sięgają czasów II wojny światowej, doczekały się już wielu publikacji, w tym także ujęć syntetycznych. Jednak co roku na światło dzienne wychodzą nowe źródła, a wraz z nimi nowe fakty, które wymagają interpretacji. Niniejsza książka jest próbą odpowiedzi na postawiony problem.

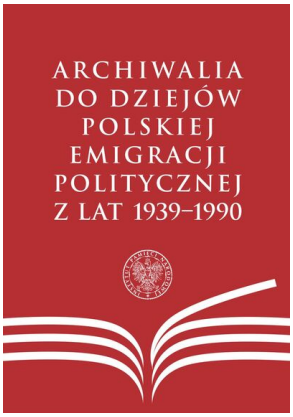

Wiele materiałów o Radiu Wolna Europa jest dostępnych w portalu IPN przystanekhistoria.pl, na innych stronach Instytutu Pamięci Narodowej oraz na kanale IPNtv:

- Karolina Trzeskowska-Kubasik, Propaganda komunistyczna wobec Rozgłośni Polskiej Radio Wolna Europa
- Karolina Trzeskowska-Kubasik, Studium Polski Podziemnej w Londynie – zarys działalności
- Rafał Opulski, Radio Wolna Europa. Głos wolności, głos nadziei
- Radio Wolna Europa – Taśmy bezpieki